

Öna KULTURRESERVAT

Det är människornas slit och arbete som har format Öna, men även kärleken till denna enkla och vackra plats. Tack vare flit och nit finns markerna och husen kvar. Från den förste bofaste torparen Erik Bengtsson under slutet av 1600-talet till dagens kulturresevat.

Fram träder personer som Verner "Mosen", socknens luffare och personlighet, Sven Jacob Carlsson, grundare av hembygdsmuseet i Ulrika, "damerna" Ella Sundqvist och My Lindström, kulturbevarare och donatorer av Öna till Östergötlands museum, skomakare Bäckström, Ellen Johansson, boende på Öna i början av 1900-talet, och Maja Månsdotter. Tack alla ni som levt på Öna och bidragit till Önas historia.

UPPTÄCK ÖNA

Följ med på en tur med din telefon. Skanna koden och välj vandring.

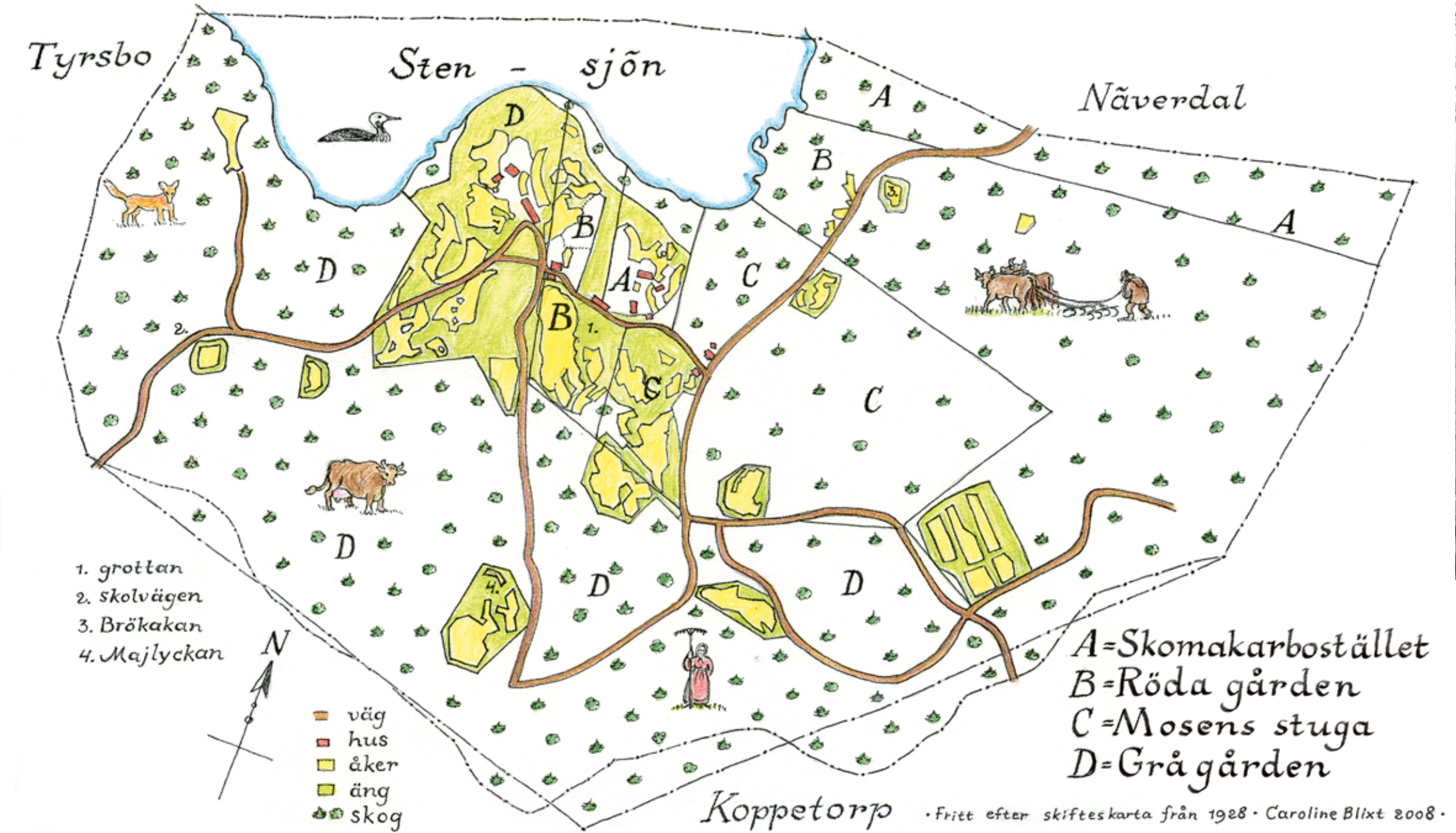

Öna är kulturresevat och vårdas och sköts så att det kulturpräglade landskapet bevaras. Tre av Önas fyra fastigheter ägs av Östergötlands museum. Kulturresevatet förvaltas av Länsstyrelsen.

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND
www.lansstyrelsen.se
www.ostergotlansmuseum.se

Illustrationer: Carolin Blixt, foto: Lars Ekelund, text och äldre foto: Östergötlands museum. Layout: Mediahavet.

Sevärt i Östergötland

Öna
KULTURRESERVAT

■ GROTTRAN (1)

Två lutande klippblock bildar en smal gång som utvidgar sig några meter längre in. På 1930-talet lade dåvarande ägaren Sven J Carlsson sten och jord som tak. Men troligen nyttjade man denna grotta som en sval och fin källare långt dessförinnan. Damerna My och Ella inspirerades av äldre folktrö om de ”små grå” vättarna som bodde i grottan och som man offrade lite mat och vin till för att hålla sig väl med.

■ SKOLVÄGEN (2)

I början av 1920-talet gick Ellen och andra barn som bodde på Öna den en mil långa vägen till Farsbo skola i Ulrika. Man gick varannan dag i skola, två år i småskola och fyra år i folkskola. Var det fruset i kärrret kunde man gena och tjäna någon kilometer men det var flera timmars vandrande varannan dag i ur och skur.

■ VERNER ”MOSEN”

Född som Verner Ahnberg fick han ärva sin morfars smeknamn ”Mosen”. Historierna är många om Verner som också kallades för Verner Vandraren. Han rörde sig runt om i socknarna Nykil och Ulrika. Trots fattigdom och osnygghet ville Verner gärna vara en fin karl. Han var ofta iförd halmhatt, väst och klockkedja och visste att berätta om fina begravningar han bevistat, naturligtvis på hedersplatsen bredvid prästen. Verner kunde också berätta om skogsrået, sjöormen och de små grå. Han avled under sin sista vandring 1971 från ålderdomshemmet i Ulrika till hemmet i Öna. Nästan blind villade han bort sig i skogen och dog. Något år efter hans död brände brandkåren upp den förfallna stugan och de små uthusen.

■ NERGÅRDEN eller grå gården

Gården byggs 1773 samtidigt som Öna delas i två brukningsenheter. Orsaken till delningen var att man hade odlat upp tillräckligt med mark som kunde försörja ytterligare en familj. I slutet av 1700-talet fanns det 20 personer som var mantalsskrivna på Öna och levde på jordbruk och hantverk. I miljön ingår ladugården med loge och tillbyggt vagnslider. Här finns ett litet svinhus, en jordkällare, ett dass och en bod. I början av 1900-talet hade arrendatorn en ox och en ko samt några får, kaniner, höns och en hushållsgris. När Öna blev sommarställe på 1930-talet inreddes grå gården som museum.

■ UPPGÅRDEN eller röda gården

Röda gården har fått sitt nuvarande utseende genom de moderniseringar som Sven J Carlsson genomförde när han köpte gårdarna på 1930-talet. Röda gården brukades av arrendatorn. Magasinet och dasset byggdes helt nytt och trädgården anlades med staket och stenstolpar. Sven J Carlsson ivrade mycket för stenarbeten och lät även bygga stenstolparna till staketet som sträcker sig ner mot sjön.

■ LAGA SKIFTE

Laga skifte stadfästes 1827 och kom att bli den skiftesreform som mest genomgripande förändrade landskapsbilden. Syftet var att samla ägorna till varje gård. Många gårdar fick därför flytta ut ur bygemenskapen. På Öna genomfördes laga skifte 1927-29 och alla gårdarna fick ligga kvar på ursprunglig plats. Endast den gamla ladugården till röda gården som låg sydost om bostadshuset revs. Och en ny, större ladugård byggdes upp på sin nuvarande plats.

Åker och äng delades upp på de fyra ägarna tillsammans med skogen. Före skiftet var skogen gemensam utmark där djuren betade. Här tog man ved, gärdesgårdsvirke, byggnadsmaterial och material för slöjd. Det mesta tillverkade man själv såsom möbler, skedar, räfsor, vispar och kvastar. Inägomarken var hägnad med gärdesgårdar och djuren fick inte beta där förrän skörden var bärgad.

■ ÄNGSMARKEN

Ängen var lika viktig som åkern. Ängen gav djuren vinterfoder så att korna gav mjölk hela vintern. Djuren å sin tur gav gödsel till åkrarna som förbättrade skörden och att man fick bröd på bordet. Här växer jungfrulin, kattfot, stagg, låsbräken, ängsvädd och gökört men också ljung, lingon och blåbär.

■ SKOMAKARSTÄLLET

Fastigheten avstyckades från röda gården 1825. Husen lär vara hitflyttade från torpet Tribbern i Drögshult. Under första delen av 1900-talet bodde här en skomakare med sin familj. Stugans rum delades då och fungerade som både skomakarverkstad och bostad. De flesta boende på Öna hade olika hantverk som bisysslor för att överleva. Den största boden är ursprungligen en linbastu som här kom att användas som ladugård för en ko eller ett par får.

■ ÅKRARNA (3)

Åkrarna var många och små men alla hade namn, ofta efter utseende. Den här åkern kallades för Brökakan. På andra sidan om vägen finns små åkrar som inte gick att plöja utan grävdes med spade. Även på utmarken i skogen finns åkerlyckor upptagna. Omkring sekelskiftet 1900 röjdes och dikades en mosse för odling.

■ MAJLYCKAN (4)

Endast namnet och den raserade spisen kan berätta om var Maja Månsdotters stuga låg. Maja levde 1748–1824 och bodde här från och med 1790-talet. Maken Jonas Carlsson avled redan 1796. Stugan var förmodligen en låg ryggåsstuga med torvtak.

■ ”DAMERNA”

Damerna kom att bli ett begrepp i bygden, de representerade det annorlunda, spännande. My Lindström var sjuksköterskan som ärvde grå och röda gården efter Anton Mobergs död 1953. Hon hade då vårdat den sjuke Moberg som köpte gårdarna av Sven J Carlsson 1945. Tillsammans med sin livskamrat Ella Sundqvist, pianolärarinna och konstnär, kom hon att sätta sin prägel på Öna.

De intresserade sig för gamla seder och bruk och fortsatte att vårda grå stugan som museibyggnad. My och Ella drack starkt och njöt av umgänget med både folk i bygden och kulturpersonligheter som Sven Stolpe och museichef Bengt Cnattingius. Dessutom körde de bil. De var varmt troende katoliker och höll morgonbön vid Predikostenen nere vid sjön. 1973 donerade My Lindström Öna till Östergötlands museum.

ENGLISH

Öna has developed from a single, small cabin in the 17th century to four small farmsteads. Several of the buildings are from the 18th century and testify to the extremely simple, impoverished living conditions of that time.

There were twenty people at most residing here around the year 1800, living on what the poor soil produced and what could support two cows and a few sheep. To make a living, there were various occupations such as shoemaker and doing day labour at larger farms in the area. The children had to walk over ten kilometers to get to the school.

As early as the 1930s, two of the farms at Öna became summer homes, and the oldest cabin became a museum at that time. At the “red farm” the dwelling house was enlarged and given its present appearance. In 1972, Östergötland’s museum (County Museum) received “the grey and the red farm” as a gift from two women, My and Ella. These two unmarried ladies — independent, curious, tolerant and artistic women — have left their mark on Öna and are still remembered in stories told about their somewhat eccentric lives.

GERMAN

Im 17. Jahrhundert entwickelte sich Öna von einer kleinen Hütte zu vier kleineren Höfen. Mehrere der noch erhaltenen Gebäude sind aus dem 18. Jahrhundert und zeigen unter welchen einfachen und teilweise armen Verhältnissen man in dieser Zeit lebte.

Die höchste Einwohnerzahl in Öna von 20 Personen wurde um etwa 1800. Man versuchte von dem zu überleben was der steinige Boden einem gab und die vielleicht zwei Kühe oder ein paar Schafe zu ernähren. Man arbeitete auch in anderen Berufen, wie z.B. als Schuhmacher oder als Tagelöhner in Landwirtschaft und Forst. Kinder mussten 10 km zu Fuss in die Schule gehen.

Aber in den 30er Jahren des 20. Jahrhunderts wurde aus zwei der Höfe Ferienhäuser und in dem ältesten Gebäude wurde ein Museum eingerichtet. Auf dem sogenannten “Roten Hof” wurde das Haus mit einem Anbau erweitert. 1972 vermachten My Lindström und Ella Sundqvist den unteren und oberen Hof an das Landesmuseum Östergötland.

